

SINIF VE OKUL BÜYÜKLÜĞÜNÜN ÖĞRENCİLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Yrd. Doç. Dr. Selahattin ÖĞÜLMÜŞ*

Yrd. Doç. Dr. Servet ÖZDEMİR**

Ülkemizin eğitim problemlerinden biri, ilk ve orta dereceli okul sayısının az olması ve okul çağındaki çocuklar için yetersiz olmasıdır. Okul sayısının yetersizliği mevcut okulların ve sınıfların kalabalık olmasına; kalabalık sınıflar ise eğitimin niteliği ile ilgili yeni sorunlara neden olmaktadır. Son yıllarda "kendi okulunu kendin yap" türü kampanyaların başlatılması ve özendirilmesi, bu sorunun göstergelerinden biridir.

Derslik ve okulların kalabalık oluşu, eğitimin niteliğini düşürdüğü gerekçesiyle çeşitli yakınmalara neden olurken, başka bir soruyu da gündeme getirmektedir. Acaba okul büyüklüğü öğrencilerin davranış ve gelişmelerini nasıl etkiler? Bu bir değişken midir? Başka bir deyişle, büyük ve küçük okullarda okuyan öğrencilerin deneyimleri ve gelişimleri farklılaşmakta mıdır? Eğer böyle ise, okul büyüklüğü öğrencilerin deneyimleri ve gelişimleri farklılaşmakta mıdır? Eğer böyle ise, okul büyüklüğü öğrencilerin deneyimlerini ve gelişmelerini hangi açıdan ve ne ölçüde etkilemektedir? Ayrıca okulun yönetilmesi açısından küçük okul ile büyük okul arasında bir fark var mıdır?

Bu sorulara cevap verebilmek için büyük ve küçük okulun etkililiklerinin karşılaştırılması gerekmektedir. Ülkemizde okul büyüklüğünü bağımsız değişken olarak ele alan ve bunun öğrencilerin deneyimleri üzerindeki etkilerini araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu konuyla ilgili olarak yurt dışında yapılan araştırmaların sonuçları aşağıda özetlenecek ve yukarıdaki sorulara cevap aranacaktır.

Psikolojide "Çevre" Kavramı

Psikolojide "çevre" kavramının ne ifade ettiği genellikle açık değildir. Gelişim psikolojisi literatüründe bireyin gelişimini etkileyen ve kalıtsal olmayan herşey "çevre" ile ifade edilmekte; sosyal psikolojide ise, çevre kavramı ile genellikle diğer insanların oluşturduğu sosyal çevre ya da kişiler arası etkileşim ifade edilmektedir. Son yıllarda gelişen çevresel psikolojide de çevre kavramı daha çok fiziksel çevreyi ifade etmek için kullanılmaktadır. Daha bütüncül bir yaklaşım olan ekolojik psikolojide

* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi

** Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Öğretim Üyesi

ise "çevre", sosyal ve fiziksel özellikleriyle bir bütün olarak ele alınmakta, bireyin davranışları ve gelişimi bu bütün içinde değerlendirilmektedir.

İnsanlar günlük yaşamlarında çok çeşitli çevrelere girer çıkar. Örneğin, ev, okul, arkadaş grubu, yaşadığı yerleşim merkezi vb. insanın çevresini oluşturan öğelerdir. Bireyin girip çıktığı bu tür farklı çevreler bireye farklı yaşantılar sağlayarak, kimi zaman da davranışlarını belirleyerek gelişimini şu ya da bu yönde etkiler.

Okul, çevrenin önemli bir parçasıdır. Ekolojik psikolojinin kurucusu olan Barker'a göre (1964), "çocuk", "okul" ve "yerleşim merkezi", birbirine bağımlı karmaşık bir sistemin parçalarıdır. Bu nedenle eğitim sorunları okulda başlayıp okulda bitmez. Oysa eğitimin okulda başlayıp bittiği şeklindeki anlayış hiçbir kavramsal ve görgül desteğe dayanmaksızın, eğitimle ilgili kuram ve uygulamaları etkilemektedir.

Çevre Büyüklüğü İle İlgili Araştırmalar

Sosyal psikolojide grup ve örgüt büyüklüğü çevresel bir değişken olarak ele alınmış ve bireyleri nasıl etkilediğine ilişkin araştırmalar yapılmıştır. Williams (1964). bu araştırmaların sonuçlarını şöyle özetlemiştir: "Jüri küçüldükçe, grubun kimliği her üyenin devamına daha fazla bağımlı hale gelmektedir". Grup büyüklüğünün artmasıyla; a) gruba katkıda bulunmayan üyelerin sayısı artmakta, b) aktif üyeler grubun diğer üyelerinden daha da farklılaşmakta, c) aktif üyeler birbirlerine daha çok benzemektedirler. Grup büyüklüğü arttıkça grup üyelerinin ortalama liderlik oranları azalmaktadır. Başka bir ifadeyle, büyük grup üyeleri küçük grup üyelerine oranla daha az aktif, daha az sorunlu daha az etkili ve daha az sözü geçen kişiler olarak değerlendirilmektedirler. Grup büyüdükçe liderin kendi fikirlerini bir bütün olarak gruba söyleme eğilimi artmakta, yani grup gittikçe merkezileşmekte ve iletişim liderin etrafında akmaktadır. Grup büyüklüğünü arttıkça, gruba alt düzeyde katılan üye sayısı artmaktadır.

Büyük gruplarda tartışmalardan doyum sağlamayan kişi sayısı daha fazladır. Küçük gruplarla karşılaştırıldığında büyük gruplarda a) tartışılan konu hakkında görüş birliği daha azdır b) grup üyeleri grubun ortak görüşüne doğru daha az bir değişiklik göstermektedirler, e) katılan üyeleri tartışma süresini yetersiz bulmaktadırlar, d) tartışma süresini yetersiz bulanlar, tartışma sonuçlarını da doyumcu bulmamaktadırlar.

Büyük grupların daha hiyerarşik, merkezi ve örgüt düzeninin bozuk olduğunu bulmuştur, üyelerinin daha saldırgan, kışkırtıcı, yarışmacı ve saygısız olduğu bulunmuştur.

İ Ő d o y u m u i l e e n d ũ s t r i o ğ r ũ t l e r i n i n b ũ y ũ k l ũ ğ ũ a r a s ı n d a k i i l i Ő k i n i n e l e a l ı n d ı ğ ı a r a Ő t ı r m a l a r s o n u c u n d a , a) k ũ ç ũ k o ğ r ũ t l e r d e g r u b a b a ğ l ı l ı ğ ı n d a h a y ũ k s e k o l d u ğ u , b) k ũ ç ũ k ç a l ı Ő m a g r u p l a r ı n d a k i i Ő ç i l e r i n d a h a f a z l a d o y u m s a ğ l a d ı ğ ı , c) k ũ ç ũ k g r u p l a r d a ç a l ı Ő a n l a r ı n b i r e y s e l o l a r a k k e n d i l e r i n i d a h a o n e m l i g o r d ũ k l e r i b u l u n m u Ő t u r .

İ Ő i l i Ő k i l e r i n i n n i t e l i ğ i n i b e l i r l e m e d e g r u p b ũ y ũ k l ũ ğ ũ n ũ n o n e m i i f a k t ũ r l e r d e n b i r i o l d u ğ u b e l i r t i l e r e k ; b i r i m k ũ ç ũ l d ũ k ç e a) m o r a l i n y ũ k s e l d i ğ i , b) i Ő ç i n i n y a p t ı ğ ı i Ő i d a h a a n l a m l ı b u l d u ğ u v e o ğ r ũ t ũ n ç e k i c i l i ğ i , m o r a l i v e d o y u m u i l e b ũ y ũ k l ũ k a r a s ı n d a o l u m s u z b i r k o r e l a s y o n o l d u ğ u b e l i r t i l m i Ő t i r .

Re v a n s , İ n ğ i l t e r e ' d e b ũ y ũ k l ũ ğ ũ n e t k i l e r i y l e i l g i l i a r a Ő t ı r m a b u l g u l a r ı n ı g o z d e n g e ç i r m i Ő v e Ő u s o n u ç l a r a v a r m ı Ő t ı r : a) e n d ũ s t r i d e b ũ y ũ k l ũ k l e k i Ő i b a Ő ı n a d ũ Ő e n k a z a s a y ı s ı a r t m a k t a d ı r , b) f a b r i k a l a r d a k i g r e v s a y ı s ı b ũ y ũ k l ũ k l e d o ğ r u o r a n t ı l ı d ı r , c) h a s t a n e b ũ y ũ k l ũ ğ ũ i l e a m e l i y a t t a n s o r a o l m e o l a s ı l ı ğ ı a r t m a k t a d ı r , d) b ũ y ũ k l ũ k i l e d a ğ ı n ı k l ı k a r a s ı n d a o l u m l u k o r e l a s y o n v a r d ı r e) b ũ y ũ k l ũ k i l e d a k i k l i k a z a l m a k t a d ı r , f) ũ r e t i m b ũ y ũ k l ũ k l e a z a l m a k t a d ı r , g) o n l e n e b i l i r k a z a l a r b ũ y ũ k l ũ k l e o r a n t ı l ı o l a r a k a r t m a k t a d ı r .

*

B ũ y ũ k l ũ k d e ğ i Ő k e n i n i n e l e a l ı n d ı ğ ı a r a Ő t ı r m a l a r ı n s o n u ç l a r ı Ő a k ı s a c a Ő o y l e o z e t l e n m i Ő t i r (W i l l i e m s , 1 9 6 4) :

K a t ı l ı m ı n s ı k l ı ğ ı , d e r i n l i ğ i v e d a ğ ı l ı m ı : k ũ ç ũ k g r u p l a r d a k i v e d i ğ e r k ũ ç ũ k s o s y a l , o ğ r ũ t s e l , e k o l o j i k b i r i m l e r d e k i k i Ő i l e r ;

- D a h a a z d e v a m s ı z l ı k e d e n l e r
- M e s l e k l e r i n i v e p o z i s y o n l a r ı n ı d a h a a z t e r k e d e r l e r
- D a h a d a k i k d i r l e r
- K a t ı l ı m g ũ n ũ l l ũ o l d u ğ u n d a d a h a s ı k k a t ı l ı r l a r
- G e n i Ő b i r e t k i n l i k r a n j ũ n c l a , s ı k s ı k d a h a f a z l a o n e m i o l a n v e s o r u m l u l u k g e r e k t i r e n p o z i s y o n l a r d a g ũ r e v a l ı r l a r .
- D a h a ũ r e t k e n d i r l e r
- D a h a f a z l a l i d e r l i k d a v r a n ı Ő ı g ũ s t e r i r l e r
- G r u p l a r v e a l a n l a r i ç i n d a h a o n e m l i d i r l e r
- Ç o k g e n i Ő h e r k e s ç e b i l i n e n r o l k a v r a m l a r ı n a s a h i p t i r
- G r u b u n g ũ r e v l e r i y l e d o ğ r u d a n i l g i l i o l a n r o l l e r e d a h a s ı k k a t ı l ı r l a r
- G r u p y a e l a o ğ r ũ t ũ n d u r u m u i l e d a h a f a z l a i l g i l e n i r l e r

t

K i Ő i l e r i n d i l e g e t i r d i k l e r i y a e l a k a y b e t t i k l e r i y a Ő a n t ı l a r : k ũ ç ũ k g r u p l a r d a k i v e d i ğ e r k ũ ç ũ k s o s y a l , e k o l o j i k b i r i m l e r d e k i k i Ő i l e r ;

- Daha fazla doyum algılamaktadırlar
- Katılımın yararlı ve değerli olduğunu daha sık söylemektedirler.
- Alanları daha iyi tanımaktadırlar
- Grup tartışmalarının sonuçlarını ve ücret şemasını daha doyu/ucu bulmaktadırlar
- İşlerini daha anlamlı bulmaktadırlar

İletişim ve Sosyal Etkileşim: küçük gruplar ve diğer sosyal, ekolojik birimler;

- İletişim ve sosyal etkileşimde, daha fazla bireysel katılıma neden olurken, iletişimin bir ya da birkaç kişinin etrafında merkezileşmesini de azaltır
- Daha fazla selamlaşmaya ve sosyal etkileşime neden olur
- İletişimi kolaylaştırır hem niteliği artırır hem ele güçlükleri azaltır
- Daha fazla grup bağlılığına ve gaip üyelerinin birbirlerine bağlılığına neden olur
- Önemli kişileri tanıma ve bu kişiler hakkında yüksek düzeyde bir anlaşmaya neden olur

Yukarıda sonuçları aktarılan araştırmalarda büyüklük kavramı gruplar ve çeşitli örgütler açısından ele alınarak incelenmiştir. Aşağıda doğrudan doğruya okul büyüklüğünü ele alan araştırmalar ve bunların sonuçları aktarılacaktır.

Okul Büyüklüğü İle İlgili Araştırmalar

-Dawe, anaokulu büyüklüğü ve sınıfta çocuğun oturduğu yerin, çocukların tartışmaya katılımına ve materyalleri kullanmasına etkilerini incelemiştir. Grupların büyüklüğü 15 ile 46 çocuk arasında değişmektedir. Toplam çocuk sayısı ise 433'tür. Araştırmanın sonuçları şöyle özetlenebilir: Büyüklük arttıkça, a) toplam tartışma süresi azalmaktadır, b) tartışmaya katılan çocukların sayısı azalmaktadır c) her çocuğun ortalama katılım süresi azalmaktadır.

Dawe, sınıf büyüklüğü ile çocuğun sınıfta oturduğu yer (önele, arkaya ya el ortada) arasında güçlü bir etkileşim gözlemiştir. Büyük grupların arka sıralarındaki çocuklar küçük gruptakilere oranla tartışmaya daha az katılırken küçük grupların ön sıralarındaki çocuklar da büyük grupta ön sırada oturan çocuklardan daha fazla tartışmaya katılmışlardır (Willems, 1964).

Larson, lise büyüküğü ile öğrencilerin etkinlikleri ve akranları ile ilişkileri arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Büyük ve orta büyüklükte okullarla karşılaştırıldığında, küçük okullardaki öğrencilerin büyük bir kısın kolay arkadaşlık kurduklarını ifade etmişlerdir. Küçük ve orta büyüklükteki okullara kıyasla, büyük okullardaki öğrencilerin çoğu hiçbir etkinliğe katılmamakta veya sadece bir etkinliğe katılmaktadır. Etkinliklere katılmakta da daha fazla güçlük çekmektedir (Willems, 1964).

Isaacs, Kansas'daki liselerin büyüklüğü ile öğrencilerin okula devamı arasındaki ilişkiyi araştırmış, bu iki değişken arasında olumsuz bir korelasyon olduğunu belirtmiştir (Willems, 1964).

Anderson, Laelcl ve Smith, lise son sınıfta okuyan 2500 öğrenciyle yaptıkları araştırmada, okul büyüklüğü ile ders dışı etkinliklere katılmayı yararlı ve değerli bulan öğrencilerin oranı arasında olumsuz bir korelasyon bulmuşlardır (Willems, 1964).

Willems 1961 ve 1965'de yaptığı iki araştırmada lise büyüklüğünü ve öğrencinin marjinalitesini* bağımsız değişken olarak, bunlarla öğrencilerin hissettikleri zorunluluk duygusu (sense of obligation) arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. 1961 araştırmasında 2287 öğrencinin bulunduğu bir büyük lise ve öğrenci sayıları 83 ile 151 arasında değişen 4 küçük lise ele alınmıştır. 1965 araştırmasında da yine 2015 öğrencili bir büyük lise ve öğrenci sayısı 81 ile 183 arasında değişen 5 küçük lise ele alınmıştır.

Araştırmada marjinal ve marjinal olmayan (regular) öğrencilerden oluşturulan 2 ayrı grup üzerinde çalışılmıştır. Marjinal öğrencilerin belirlenmesinde kullanılan ölçütler şunlardır: a) zeka bölümü 99'dan aşağı, b) bir önceki yarıyıldan en az iki zayıf notu var, c) babası meslek sahibi değil, d) babası liseyi bitirmemiş, e) annesi liseyi bitirmemiş.

Marjinal olayın öğrencilerin belirlenmesinde kullanılan ölçütler ise şunlardır: a) zeka bölümü 105'den yukarı, b) bir önceki yarıyıldan zayıf notu yok, c) babası bir meslek sahibi, d) anne ve babası liseyi bitirmiş.

Görüşmeler yoluyla deneklere, araştırmacının daha önce belirlemiş olduğu ders dışı etkinliklere katılıp katılmadıkları ve eğer katıldılarsa, bunun gerçek sebebinin ne olduğu sorulmuştur. Deneklerin verdikleri cevaplar üç kategoride değerlendirilmiştir. "Katılmayı ben istedim", ve ".sevdiğim için" gibi cevaplar bir kategoride; "Katılmak zorundaydım", "Gitmem gerekiyordu", veya "Mecburdum" .. gibi cevaplar ise başka bir kategoride toplanmıştır. Ancak bu kategorideki cevaplar, katılmaya yönelik zorlan-

() Marjinal (iğrenci kavramı ile, «kuldaki ders dışı ve akademik etkinliklere en alt düzeyde ancak katılabilen öğrenciler anlatılmak istenmiştir.

manın içsel ya da dışsal oluşuna göre de ikiye ayrılmış böylece üç kategori elde edilmiştir.

Bu araştırmanın sonuçları şöyle özetlenebilir:

1 - Her iki araştırmanın (1961 ve 1965'de yapılan) sonuçları arasında büyük bir tutarlılık vardı. Genel olarak küçük okul öğrencileri, büyük okul öğrencilerine oranla daha fazla zorunluluk duyduklarını söylemişlerdir.

2 - Okul büyüklüğü ile ilgili gibi görünen bu farklılıklar aslında marjinal öğrencilerin, farklılaşan tepkilerinden kaynaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle, küçük okuldaki marjinal öğrenciler büyük okuldaki marjinal öğrencilerden daha fazla zorunluluk duygusu hissettiklerini söylemişlerdir (Williams, 1967).

Sosyal sistemlerin farklı bireyleri farklı biçimlerde etkilediğini ifade eden Garbarino, yukarıda aktarılan araştırmanın sonucunu şöyle yorumlamaktadır: "Görünen o ki, okul büyüklüğü akademik açıdan başarılı öğrencilerden daha çok başarısız (marjinal) öğrencileri etkilemektedir" (Garbarino, 1985, s. 18).

Baird, Amerikan Koleji test programına katılan 21.000 lise öğrencisinin liderlik, müzik, drama ve konuşma, sanat, edebiyat ve bilim olmak üzere 6 alandaki başarılarını değerlendirmiş; sanat ve bilim dışındaki alanlarda küçük okul öğrencilerinin daha başarılı olduğunu bulmuştur (Garbarino, 1985).

Ebert ve arkadaşları (1984), okul büyüklüğünün öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Bu araştırmada öğrencilerin matematik dersindeki akademik başarısının yanısıra, büyük ve küçük okullardaki öğretmen ve yöneticilerin çeşitli özellikleri ele alınmıştır. Sonuçta, öğrenci başarısını artırmada büyük okulların daha az etkili olduğu yargısına varılmıştır.

Okul büyüklüğü ile ilgili bir değer araştırma ise, Barker ve Gump (1964) ile arkadaşları tarafından yapılmıştır.

Öğrenci sayıları 35 ile 2287 arasında değişen, Kansas'daki 13 lise; Davranış Alanı İnceleme Yöntemi ile ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu araştırmanın sonuçlarını şöyle özetleyebiliriz (Barker ve Gump, 1964):

1- Büyük okullar küçük okullardan daha fazla davranış alanına sahiptir.

2- Büyük okullardaki davranış alanlarının çokluğu, öğrenci sayısıyla orantılı değildir.

3- Büyük okullarda davranış alanlarına düşen öğrenci oranı daha fazladır.

4- Bir alanda bulunan ortalama öğrenci sayısı büyük okullarda daha fazladır.

5- Davranış alanları dört kategoriye ayrılabilir. Bunlar oluş sıklığına göre; a) eğitimle ilgili, b) atletizm ile ilgili, c) çeşitli eylemlerle ilgili, d) ders dışı etkinliklerle ilgili davranış alanlarıdır. Genel olarak okullardaki davranış alanlarının yüzdesi ve sayısı bu sıralamada ise de, en büyük üç okul ayrıca ele alındığında bu sıralama değişmektedir. Bu üç okuldaki sıralama şöyledir: a) Ders dışı etkinlik alanları, b) Çeşitli eylemlerle ilgili alanlar, c) Eğitimle ilgili alanlar.

6- Atletik davranış alanlarının türü, büyük okullarda küçük okullardan fazladır.

7- Akademik davranış alanlarının türü, büyük ve küçük okullar arasında önemli bir farklılık göstermemektedir.

8- Öğrencilerin okul-içi olaylara ve ders dışı etkinliklere katılımını belirlemek için toplam 218 lise üzerinde çalışılmıştır. Okullar öğrenci sayılarına göre 9 gruba ayrılmıştır. Bulgulara göre okul büyüklüğü ile Kansas'daki çeşitli yarışmalara katılan okul sayısı arasında olumsuz korelasyon vardır. Okul içi etkinliklere katılma konusunda da şu sonuçlar elde edilmiştir: a) öğrencilerin katılımı en büyük okulda en azdır, b) en fazla katılım ikinci ve üçüncü gruptaki (Öğrenci sayısı ortalama sayısı 76 ve 115 ol: n) okullarda görülmektedir.

Özet ve Sonuç

Araştırma sonuçları okul büyüklüğünün öğrencilerin deneyimlerini ve bunun sonucu olarak da gelişimlerini etkileyen bir faktör olduğunu göstermektedir. Araştırmalara göre küçük okuldaki öğrenciler daha fazla davranış alanına girmekte ve ders dışı etkinliğe katılmaktadır. Davranış alanında daha fazla sorumluluk gerektiren işler yüklenmekte ve alanın işleyişine daha fazla katkıda bulunmaktadır. Etkinliklere katılmaya yönelik baskı hissetmektedir. Bunun sonucu olarak kendisini vazgeç İmez bir kişi olarak görmekte ve daha değerli bulmaktadır. Davranış alanlarında elde ettiği doyum daha yüksektir. Kişi sayısı az olduğu için, bireysel ayrılıklara daha az duyarlı olmakta ve beraber çalıştığı kişileri daha kolay kabullenmektedir.

Bunlara ek olarak, küçük okulların kişiler arası ilişkilerde, öğrencilerin moralinde, öğrenci-öğretmen etkileşiminde, program ve öğretim alanla-

ında yaradı olduğu belirtilmektedir. (Barker, 1986). Bu okullarda öğrenci okulun merkezi olmaktadır. Ayrıca küçük okullarda ve sınıflarda öğrenci başarısının yanı sıra öğretmenin moralice yüksek olmaktadır (Barker, 1986, s. 5). Küçük okulların yönetimi ele daha kolaydır. Bürokrasi ve kurallar daha azdır. Programlar daha kolay değiştirilebilir. Öğretmen öğrenci oranı düşük olduğu için öğretimin bireyselleştirilmesi ve eğitimin öğrenci merkezli yapılması çok daha kolay olmaktadır. Küçük okulların bir diğer avantajıda disiplinin pek problem olmamasıdır (Barker, 1986, s. 8).

Okul büyüklüğü ile ilgili araştırmalar sürmekle birlikte, ideal bir okul büyüklüğünün ne kadar olması gerektiği belirgin değildir. Amerika'da bir yandan öğrenci sayısı 300'ele az ya da 800'ele fazla olan okulların ekonomik olmadığı gerekçesiyle kapatılması yönünde yöneticilerde bir eğilim gözlenmektedir, diğer yandan ele küçük okulların etkililiğini gösteren araştırmalar yapılmaktadır. Dahası, okulların çok kalabalık okullardan yakınan veli sayısının, genel okulların velilerinde, özel okulların velilerinden iki kat fazla olduğu bulunmuştur (Eberts, 1984).

Ülkemizde ele özel okulların öğrenci sayısını genel olarak artırmak istemelerine rağmen sınıf mevcutlarını 25 civarında tuttukları gözlenmektedir. Özel öğretim kurumlarında öğretmen öğrenci oranı ise 15,6'dır (MEB, 1993, s. 24).

Ülkemizde ilkokullarda öğretmen öğrenci oranı 28,5, ortaokullarda 14,4, liselerde ise 14,3'dür. Bu üç grubun ortalamasını alacak olursak öğretmen başına 27,7 öğrenci düşmektedir (DİE, 1994, s. 135). Başka bir şekilde ifade edecek olursak ilk ve ortaöğretim kademesinde ülkemizde toplam derslik sayısı 247.185'dir, bunu toplam öğrenci sayısı olan 13.564.845'e oranladığımızda derslik başına 54,8 öğrenci düşmektedir (MEB, 1993, s. 24). Ancak bunların genel rakamlar olduğu gözönüne alınmalıdır. Köylerde şüphesiz bu oranlar düşerken büyük şehirlerde ele artacaktır.

Okul büyüklüğünün belirlenmesinde önemli bir faktörde ülkenin ekonomik durumudur. 300 ve daha az öğrencinin devam ettiği okullar küçük okul olarak kabul edilmektedir. Ancak bunların ekonomik olmaliğ ve öğrencilerin sosyalleşmesini olumsuz olarak etkileyeceği görüşü ile ileri sürülmektedir (Başaran, 1982). Ülkemizde problem iki açıdan dikkat çekmektedir: Şehirlerde hem okulların mevcutları çok fazladır, hem ele sınıflar çok kalabalıktır. "70-80-100 kişilik sınıflar okulları bir eğitim kurumu hüviyetinden çıkartıp gençlerin belli bir süre bekletildiği elepo veya fabrikalar niteliğine sokmaktadır" (Kozlu, 1994, s. 205). TÜSİAD'ın

"Türkiye'de Eğitim" raporuna göre "yığılma kaliteyi düşüren etkenlerin başında gelmektedir. Gerçekten iki öğrencinin zor oturacağı çoğu zaman eski sıralara 3-4 öğrencinin sığdırıldığı, bazılarının ayakta kaldığı, öğretmene dolaşacak yer kalmayacak derecede ağzına kadar doldurulduğu sınıflarda, en nitelikli öğretmenler bulunsa, en iyi programlar ve eğitim araçları kullanılsa dahi öğrenci öğretmen etkileşmesi normal olarak sağlanamayacağı için kaliteli bir öğretim yapılamayacaktır (TÜSİAD, 1990, s. 46).

Amerika'da ilk ve ortaokullarda öğretmen başına 1990 yılı rakamlarıyla kamu kesiminde 17.2, özel kesimde ise 14.7 öğrenci düşmektedir (National Center For Education Statistics, 1994, s. 27).

İskoçya'da ilkokullarda maksimum sınıf büyüklüğü 33'tür. Uygulamalı ortaokullarda ise (secondary schools) normal maksimum büyüklük 20 kişidir (Kenneth Brooks ve Keith Anderson, 1989, s. 303).

Küçük sınıfların öğrencilerin daha fazla öğrenmeleri için uygun olduğu kabul edilmektedir (Haller ve Strike, 1986, s. 176). Fakat optimal sınıf büyüklüğünün ne olması gerektiği hususunda kesin kanılar yoktur. Etkili sınıf büyüklüğü, öğrenilen konu ve çevre gibi çeşitli faktörlerin sonucuna bağlıdır. Sınıf mevcudu 25 ile 34 öğrenci arasındaki sınıflarda sınıf büyüklüğünün başarı üzerine kesin bir etkisi yoktur (Haller ve Strike, 1986, s. 176). Fakat bununla birlikte ilkokullarda okuma, matematik gibi derslerde küçük sınıfların başarıda rol oynadıkları görülmektedir. Türkiye'de bu konuda yapılmış çalışmalar olmadığı için şu hususun belirtilmesi gerekmektedir. Amerika'da sınıf mevcudunun 35'i aşacağı düşüncesi bile yoktur. Bu durum öğretmen örgütleri ile eğitim kurulları arasında yapılan anlaşmalara (agreement) madde olarak ele girmektedir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri, Ohio eyaletinde Columbus Eğitim Kurulu (The Columbus Board Of Education) ile Columbus Eğitim Birliği (The Columbus Education Association) arasında yapılan anlaşmanın bölüm 300 kısmı sınıf büyüklüğü ile ilgilidir (Agreement, 1992, s. 39). Bu anlaşmaya göre anaokulu ve ilkokullarda sınıf mevcudu 25 olacaktır. Ortaokullarda ise 30 öğrenci olacaktır. Liseler için bu oran 28 olacaktır. Literatürde verilen bilgilerin bu çerçevede değerlendirilmesi faydalı olacaktır.

Sınıf büyüklüğünün yanı sıra bir diğer değişken ele öğretmenin kullandığı öğrenme stratejileridir. Eğer öğretmenler kalabalık sınıflarda kullandıkları öğrenme stratejilerini kalabalık olmayan sınıflarda ele kullanırlarsa sınıf büyüklüğü bir değişken olmaktan çıkacaktır (Haller ve Strike, 1986, s. 176).

Düşük başarılı öğrenciler ile yavaş öğrenen öğrenciler için küçük sınıflar daha avantajlıdır. Kalabalık sınıflar öğretmenlerin rollerini etkili olarak yapmasını olumsuz olarak etkilemektedir. Özellikle öğretmenlerin okuma, matematik, problem çözme ve kritik düşünme gibi eğilimin önemli amaçları üzerinde odaklaşması ve bu alanlarda öğrencilere yardımcı olması kalabalık sınıflarda pek mümkün olmamaktadır (Levine ve Havighurs, 1992, s. 263).

İdeal bir okul büyüklüğü ne kadar olmalıdır? Bu temel soruya, "bir okul, okulun girişimleri ya da işleri için bütün öğrencilere ihtiyaç duyacağı kadar küçük olmalıdır" (Barker, 1964, s. 202) denilmektedir. Başaran'a (1982, s. 50), göre en uygun temel eğitim (ilköğretim) okulunun büyüklüğünün en az 900, en fazla 1200 öğrencisinin olması gerektiğini belirtmektedir. Bu rakamların zoamluluk olması halinde kırsal kesim için enalt (minimal) 300 öğrenciye değin inmesi, enüst (maximal) büyüklüğünde de 1500 öğrenciye değin çıkması da mümkün görülmektedir (Başaran, 1982, s. 50). Şu andaki büyük okullar için, Wickerin (1969) çok büyük liseleri aynı kampus içinde yarı bağımsız birimlere ayırma önerisini aktarabiliriz.

Sonuç olarak, okul büyüklüğünün öğrencilerin deneyimlerini ve buna bağlı olarak da özellikle kişilik ve sosyal gelişimini etkilediğini söyleyebiliriz. Bu etki küçük okullar lehine görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Barker, R. G. Gump, P. V. Big School, Small School. Stanforcl, Calif: Stanibrd Univ. Press, 1964.
- Barker, B. O. The Advantages of Small School. Office of Education Research and Improvement (ED). Washington, DC., Feb, 1986.
- Başaran, İ. E. Temeleğitim ve Yönetimi. Ankara: A. Ü. Eğitim Fak. Yay., 1982.
- Brooksbank, Kenneth ve Keith Ancerson. Educational Administration. Third Edition. Longman: 1989-
- Columbus Education Association Contract Book 1992-1995. Agreement betvveen The Columbus Board Cf Education and The Columbus Education Association, Columbus, Ohio, 1992.
- DİE. Turkey In Statistics 1994. Ankara: 1994.

- Dönmez, A. Psikolojide Ekolojik Yaklaşım. Psikoloji Dergisi. 1979, 6.
- Eberts, R., et al. The effect of School Size on Student Outcomes. Eugene, Oregon: Center For Educational Policy and Management. Oregon VJniv, June, 1984.
- Garbarino, J. Adolescent Development: An Ecological Perspective. Columbus, Ohio: Charles E. Merrill Publishing Company, 1985.
- Gürkaynak, İ. Okul Büyüklüğünün Öğrenci Yaşamına Etkisi. Psikoloji Dergisi. 1980, 10.
- Gürkaynak, M. Psikolojide Ekolojik Yaklaşım: Davranış Alanı Yöntemi ve Bir Uygulama. Ankara: Kelaynak Yay, 1978.
- Haller, J. Emil; Kenneth A. Strike. An Introduction To Educational Administration, Social, Legal, and Ethical Perspectives. Longman Inc., 1986.
- Kozlu, Cem. Türkiye Mucizesi İçin Vizyon Arayışları ve Asya Modelleri. 2. Baskı: Türkiye İş Bankası Yay., Ankara: 1994
- Levine, daniel. LJ. ve Robert J. Havighurs. Society and Education. Allyn and Bacon, 1992.
- Milli Eğitim Bakanlığı. Milli Eğitim İle İlgili Bilgiler. Ankara: 1993.
- Moiva J. Çevre Psikolojisine Giriş. (Çev: Nuri Bilgin... İzmir: Ege Üni. Edb. Fak. Yay., No: 37, 1985.
- National Center For Education Statistics. Mini-Eigest ol Education Statistics 1993- U. S. Department of Education, 1994.
- Wicker, A. W. Unclermanning, Performans, and Students' Subjective Experiences in Behavior Settings of Large anıt Small High Schools. Journal of Personality and Social Psychology, 1968, 10 (3).
- School Size anel Students' Experiences in Extrarurricular Activities. Educational Technology. 1969, 9 65).
- TÜSİAD. Türkiye'de Eğitim. İstanbul: 1990.
- Willems, E. P. Revievv of Research. Big School, Small School. (Ed: Barker and Gump). Stanford Univ. Press, 1964.
- Sense of Obligation to High School Activities as Related to School Size and Marginality of Student. Child Development. 1967, 38 (4).

